

3. Gelykrelige himnes

a. Anonieme aandhimnes

i. Gelykrelige aandhimne II (Codex Erlangensis 96)

Teks

Δεῦτε πάντες πιστοὶ προσκυνήσωμεν
τὸν δεσπότην θεὸν παντοκράτορα
καὶ τὸν μόνον ἐκ μόνου μονογενῆ,
τὸν υἱὸν τοῦ πατρὸς ὁμοούσιον,
5 πνεῦμα ἅγιον τὸ συναίδιον
καὶ ἀχώριστον ἀκαταλήπτου πατρὸς,
ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν ἓνα θεόν,
ὃν ὕμνοισι δυνάμεις οὐράνιαι·
ἀρχαὶ καὶ ἐξουσίαι, κυριότητες
10 λειτουργοῦσιν αὐτὸν παριστάμεναι·
Χερουβὶμ καὶ Σεραφὶμ τὰ πολυόμματα
τὸν τρισάγιον ὕμνον προσφέρουσι σοί.
προφητῶν πατριαρχῶν τε ἡ σύνοδος
καὶ ὁ ἅγιος τῶν ἀποστόλων χορὸς
15 μετὰ τῆς θεοτόκου σὺν μάρτυσιν
ἰλασμόν ἁμαρτιῶν αἰτούμενοι
παρὰ σοῦ τοῦ ἀθανάτου οἰκτίρμονος
δι' ἡμᾶς τοὺς ἐπὶ γῆς ἁμαρτάνοντας,
ὅπως εὕρωμεν χάριν καὶ ἔλεος
20 ἐν ἡμέρᾳ τῆς ἀνταποδόσεως.
παναγία τριάς ὁμοούσιε
μὴ χωρίσης ἡμᾶς τοῦ ἐλέους σου,
ἀλλὰ πέμψον τὸ ἔλεος σου ἐπὶ τὴν γῆν
ὁ παιδεύων καὶ πάλιν ἰώμενος.
σοι γὰρ πρέπει τιμὴ καὶ προσκύνησις
εἰς αἰῶνας αὐτῶν τῶν αἰώνων ἀμήν.

Vertaling

- Kom alle gelowiges, laat ons
 die Here God Almagtige aanbid,
 en die Unieke Seun, enigste Seun uit
 enigste Vader,
 die Seun met gelyke wese as die Vader,
 5 en die Heilige Gees wat saam vir ewig bestaan
 en nie geskeie is van die onbegryplike Vader
 nie,
 Een God in drie substansies,
 vir Wie hemelse kragte besing.
 Owerhede en magte, heerskappye
 10 dien Hom in onderworpenheid;
 Cherubs en Serafs met die baie oë
 offer aan U die trisagios-himne;
 en die versameling van profete en aartsvaders,
 en die heilige koor van die apostels
 15 saam met die Theotokos en martelare
 bid die versoening van ons sondes
 van U af, die Onsterflike Barmhartige,
 sodat ons genade en medelye kan vind
 op die dag van vergelding.
 20 O Allerheilige Drie-eenheid, Een in wese,
 moenie ons skei van U medelye nie,
 maar stuur u medelye op die aarde,
 U wat bestraf en weer genees.
 Want U kom toe eer en aanbidding
 tot in alle ewigheid. Amen.

KOMMENTAAR

Agtergrond

Die *terminus ante quem* is 1025 (datering van die Codex Erlangensis 96), en - in die lig van die verwysings in die himne na die Drie-eenheid - is die konsilie van Chalcedon (451) die *terminus post quem*.

Die besluite van hierdie vierde ekumeniese konsilie moet nie net gesien word teen die agtergrond van die Christologiese kontroversies nie, maar ook as 'n voortvloeiende van die politiek- godsdienstige antagonisme tussen die biskopsetels van Konstantinopel, Rome, Antiochië en Alexandrië. Reeds tevore het die Kerk teenoor die Arianisme die volle godheid van Christus bevestig, asook sy konsubstansialiteit met die Vader. Die nuwe kontroverse het egter gegaan oor die natuur (of nature) van die Seun. Antiochië het die stelling gekoester dat twee nature, 'n goddelike en 'n menslike, ko-eksistensieel in Christus gestaan het. Hierdie stelling het sy sterkste volgelinge gevind in Nestorius, die vader van die Nestorianisme, wat in 428 patriarg van Konstantinopel geword het, maar reeds in 431 deur die konsilie van Efese as ketter veroordeel is. Nestorius het die Antiocheense leer tot die spits gevoer, die klem gelê op die goddelike natuur van Christus, prakties die werklike, hypostatiese eenheid van die persoon van die Seun ontken, en daargestel dat Maria dus nie die moeder van God (θεοτόκος) was nie, maar slegs die moeder van die menslike Christus (Χριστοτόκος).

Die veroordeling van Nestorius was veral die werk van Cyrillus, patriarg van Alexandrië. Cyrillus is opgevolg deur Dioscorus (444-451), wat saam met Eutyches, 'n archimandriet van Konstantinopel, die Alexandrynse siening tot die teenoorgestelde uiterste gevoer het en die monofisitisme laat ontstaan het, waarvolgens die twee nature van Christus by die inkarnasie oorgegaan het in een natuur.

Die konsilie van Chalcedon (451), wat saamgeroep is deur die soldaat-keiser Marcianus (450-457), het onder meer sowel die Nestoriane as die Monofisiete veroordeel en die twee volmaakte en ondeelbare, ofskoon aparte, nature van Christus bevestig. Dit was 'n oorwinning van Rome en Konstantinopel op Alexandrië en Antiochië.

Nie baie later nie egter het keiser Zeno in 482 om politieke redes 'n Edik van Eenheid (*Henotikon*) uitgevaardig, wat die steun van patriarg Acacius van Konstantinopel geniet het. Die monofisitiese leer het in die Ooste meer en meer veld gewen, en aanleiding gegee tot die ontwaking van nasionalismes, waardeur die lojaliteit teenoor die ortodokse diofisitiese Bisantyne sterk verminder het. Zeno se kompromis het die drie eerste ekumeniese konsilies bevestig, vir Nestorius en Eutyches veroordeel en verklaar dat Christus dieselfde goddelike natuur gehad het as die Vader en dieselfde menslike natuur as ons, maar uitdrukkings soos "een natuur" of "twee nature" is sorgvuldig vermy. Die *Henotikon* het egter nóg nie die Monofisiete bevredig nie.

Die himne, wat onder bespreking is, lê onder meer klem op (i) die Drie-eenheid (reëls 2-7 en 21-24), (ii) die konsubstansialiteit van Seun en Vader (reël 4), en (iii) die aanvaarding van Maria as θεοτόκος (reël 15).

Die Drie-eenheid se leer het reeds vorm gekry in die 4de eeu (o m by Basilius, Gregorius van Nyssa en Gregorius van Nazianzus) en in die begin van die 5de eeu (o m by Theodorus van Mopsuesta); die *Pneumatomachoi*, teenstanders van die opvatting van die ὁμοουσία van die Heilige Gees, was reeds in 381 te Konstantinopel veroordeel. Die *symbolum* wat toe ontwerp is, is saam met die *Symbolum Nicaenum* aan ons bekend deur die *acta* van die konsilie van Chalcedon (451). Uitdrukkinge soos ὁμοούσιον (reël 4), ἀχώριστον (reël 6) en ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν ἓνα θεόν (reël 7), asook die gebruik van die enkelvoud in die smeekbede teenoor die Drie-eenheid (reëls 21-24) verwys na die taal én die gees van die *acta* van Chalcedon, terwyl die gebruik van θεοτόκος (reël 15) soveel te meer dui op die verwerping van die Nestoriane.

Andersyds is in die himne absoluut geen melding gemaak van die 'natuur' van Christus nie. Is dit dalk 'n aanduiding dat die gedig kort na die *Henotikon* (482) ontstaan het? Hierdie datering vind steun in die tipe van versmaat, soos hieronder bespreek sal word.

Dit is duidelik dat, *teologies* gesien, die himne behoort tot die ortodokse skool van Konstantinopel, waar dit dan ook na alle waarskynlikheid ontstaan het.

Die himne behoort tot die liturgiese poësie van die sogenaamde κατὰ στίχου himnes, wat nie op strofes gegrond was nie, maar op reëls (στίχοι), wat in 'n gedig dieselfde of byna dieselfde aantal lettergrepe getel het. Hierdie tipe het in die tweede helfte van die vyfde eeu ontstaan, en was 'n oorgang tussen die tradisionele 'ou' himnografie, wat in ritmiese prosa geskryf was, en die latere *kontakion*. Die vryheid van aksentuasie is aan bande gelê en die gelykreëlige verse reflekteer 'n gevoel vir 'n reëlmatige en aangename ritme en klank.

Terwyl Maas gemeen het dat hierdie tipe himnes deur monnikke geskryf is om hul kloosterdienste te verryk, het Mitsakis opgemerk dat presies in hierdie tydperk die kloosters die bewaarders van die konserwatiewe tradisies was, en hy stem saam met Beck dat dus aanvaar moet word dat hierdie nuwe poëtiese en musikale genre in die grootstede ontstaan het as ortodokse propagandamateriaal teen die ketterse strominge. Mitsakis skryf daarom ook die gedigte toe aan digters uit die kring van Anthimus, 'n himnograaf wat die beginsels van Chalcedon onderskryf het.

Letterkundig loop die κατὰ στίχου himnes terug op Siriese prototipes, soos trouens die ganse Bisantynse himnografie deur Semitiese voorbeelde geïnspireer was (Mitsakis, Wellesz).

Die aandhimne, wat onder bespreking is, is 'n distigiese. springende proparoxytoniese elflettergrepige gesang, hoewel - ooreenstemmend met die κατὰ στίχου kenmerke - sommige verse 10 lettergrepe bevat (reëls 4 en 20), of 12 (reëls 6, 7, 9, 12, 13, 14, 17 en 18) of selfs 13 (reëls 11 en 23).

Die elflettergeregige ritmiese versmaat (met plek vir 'n twaalfde beklemtoonde sillabe) lyk soos volg:

v v - v v - v v - v v (-)

Variante is reël 3 (met klemtoon op sillabe 11 in plaas van 9), reël 6 (sonder aksent op sillabe 6), reël 9 (v v - v v - v v v - v v), en reëls 13, 17 en 18 (v v - v v v - v v - v v).

Die tienlettergeregige verse pas in by die skema:

v v - v v - v - v v

en die dertiensillabiese reëls het twee variante:

v v - v v v - v v v - v v (reël 11)

v v - v v - v v v v - v v (reël 23)

In die doksologie het die metrum veroorsaak dat die laaste vers amper 'gewelddadig' moes 'aangepas' word: die normale formule εις αλωνας των αλωνων is dan ook verander tot die ongewone εις αλωνας αυτων των αλωνων.

Die Codex Erlangensis 96 dui uitdruklik aan dat die himnes gesing moes word in die 'na-aandete-dienste' gedurende die Vaste voor Paasfees (ἀποδείπνια τῆς ἁγίας τεσσαρακοστής). Dergelike himnes het oorspronklik πρωθύπνια geheet en het voorgekom vanaf Basilius se tyd. Die lied is gesing deur twee alternerende kore (Maas). Later is hierdie aandliturgie ἀπόδειπνον τὸ μέγα genoem in teenstelling met die μικρὸν ἀπόδειπνον, wat vir daaglikse gebruik deur die jaar heen bestem is.

Die μέγα ἀπόδειπνον word in die Bisantynse Kerk gedurende die voorgeskrewe tydperk op Maandag-, Dinsdag-, Woensdag- en Donderdagaande gehou tot en met die Dinsdag voor Pase. Die δευτε προσκυνήσωμεν - himne-tipe is 'n integrale deel van hierdie liturgie. Die himne onder bespreking word vandag nie meer gebruik in die ἀπόδειπνον van die Griekse kerk nie, in teenstelling met himne nommer een van die *Codex Erlangensis* 96. Daar kan wel vermoed word dat in 1025 (datering van Codex) die himne nog in gebruik was.

Struktuur

Die himne, wat gevolg word deur 'n doksologie (reëls 25-26), bestaan inhoudelik uit twee gelyke dele: (i) reëls 1-12 is 'n aanbidding van of loflied op die Drie-enige God: Die gemeente (reël 1) word genooi om die Vader (reël 2), Seun (reëls 3-4) en

die Heilige Gees (reëls 5-6), wat die Drie-enige God is (reël 7), wat ook deur die hemelse magte besing word (reël 8), te aanbid; Hom eer ook die wêreldse magte (reëls 9-10) en die Engele sing die *trisagion* vir Hom (reëls 11-12). Sintakties vorm reëls 1-8 een volsin, waar die hoofwerkwoorde as bevel (δεῦτε) en aansporing (προσκυήσωμεν) verwys na alle aanwesiges. God is die objek van die aanbidding en na Hom word verwys as 'n 'derde' persoon (reël 2: θεόν, reël 7: θεόν, reël 8: ὄν); so ook in die onafhanklike distigon 9-10: αὐτόν. Maar in distigon 11-12 word oorgegaan na die direkte aanspreking van God in die 2de persoon: σοί. Hierdie voornaamwoord wat in die vers ritmies beklemtoon is, is die laaste woord van deel I en vorm die oorgangskakel tot deel II, waar God inderdaad direk aangespreek word in die smeekbede. Die laaste 2 reëls (11-12) staan ook as 't ware onafhanklik van die vorige reëls, omdat hier verwys word na 'n 'ander' himne, die *trisagion*, wat deur die engele gesing word.

In reëls 8-10 kan 'n chiasiese konstruksie herken word:

(θεόν), ὄν ὑμνοῦσι (a) : δυνάμεις οὐράναι (b)

ἄρχαι καὶ ἐξουσίαι, κυριότητες (b) : λειτουργοῦσιν αὐτόν (a)

(ii) Die smeeklied van reëls 13-24 bestaan uit 'n indirekte (13-20) en 'n direkte deel (21-24): Eers doen die gemeente (weer in 1ste persoon *mv*) ἡμᾶς (reël 18), εἴρωμεν (reël 19), ἡμᾶς (reël 22) 'n beroep op die tussenkoms van die profete en aartsvaders (reël 13), die apostels (reël 14), Maria en die martelaars (reël 15) om vergewing van sondes (reël 16) by God vir die sondige mense te verkry (reëls 17-18), sodat hulle genade op die dag van vergelding mag bekom (reëls 19-20). Reëls 21-24 ten slotte is 'n direkte beroep op die Drie-enige God om die mens nie te skei van die goddelike medelye nie (reëls 21-22), maar om die aarde daarmee te vervul (reëls 23-24). Die terme *μὴ χωρίσῃς ...* (reël 22) sluit ook aan by *ἀχώριστον* (reël 6). Soos in reël 6 die onafskeidbaarheid van die Heilige Gees ten opsigte van die Vader gestel word, word in reël 22 versoek om die onafskeidbaarheid tussen mense (ἡμᾶς) en die goddelike genade (τοῦ ἐλέους σου) te bevestig.

(iii) Die doksologie (reëls 25-26), wat drie keer herhaal word, swaai eer toe aan die Here.

Interpretasie

Die Bisantynse politieke ideologie lê sterk klem op die ideë van *τάξις* en *οἰκονομία*, wat die Ryk se aardse strukture regeer in ooreenstemming met die hemelse

rangorde (Ahrweiler). In hierdie ideologiese konteks is die *οικονομία* die beginsel van alle gebeure en denke op aarde, die allesregerende wysheid (*σοφία*), met ander woorde die goddelike Voorsienigheid in sy breedste moontlike sin. Volgens dié *οικονομία* is die kosmos, aardse en hemelse, opgebou: die *τάξις* is dus die deur God bepaalde rangorde van die skepping en die orde waarvolgens alles op regte wyse verloop. Die *τάξις* beeld die kategorie uit, wat die natuur, die gemeenskap en die menslike verhoudinge beheers. Daarom is God die Pantokrator (*Παντοκράτωρ*), wat alles beheer, en die keiser, sy verteenwoordiger op aarde, word *Κοσμοκράτωρ* of *Χρονοκράτωρ* (hy wat die aardse wêreld en die tyd bestuur).

Kerk en staat in Bisantium is onafskeidbaar deurheen gewef (Charanis, Ahrweiler). Dit, en die basiese Bisantynse ideologiese begrippe, is ook in ons himne sigbaar.

Reël 2 bepaal die Here as *δεσπότην θεὸν παντοκράτορα*, die hoogste titels waaroor die Bisantynse beskik het en wat ooreenkom met die keiser se titels van *δεσπότης* en *χρονο-* of *κοσμοκράτωρ*.

In die Bisantynse ikonografie word Christus as die Pantokrator geskilder, maar in die liturgie word dié titel vir God die Vader voorbehou.

Die *τάξις κατ' οἰκονομίαν* kom duidelik na vore in die himne en is skerp ingestel in reëls 1-2 en 21-22: Die gelowige mense aanbid die Pantokrator, maar die Here - deur sy genade - is onafskeidbaar van die mens. Ook reëls 17-18 stel die onsterflikheid van God teenoor die aardse sondaar. Verder is die ganse rangorde daargestel: Die reeks *ἀρχαί, ἐξουσίαι* en *κυριότητες* (reël 9) is duidelik geïnspireer deur Kolossense 1: 16 en Efesiërs 1: 21, wat gewoonlik as bonatuurlike kosmiese magte begryp word, maar eweneens in terme van menslike regeerders verstaan kan word (Louw & Nida). Dit is in hierdie sin dat - na ons mening - dié terme hier verstaan moet word in funksie van die *τάξις*, wat tussen God (reëls 2-7) en mens (reëls 16-20) die hele spektrum van hemelse magte en aardse heerskappy (reëls 8-10), aartsengele, aartsvaders en profete (reëls 11-13), die apostels (reël 14), Maria en die martelare (reël 15) aanhaal. Die *σύνοδος* van profete en aartsvaders verwys na die Ou Testament, en die skare van apostels na die Nuwe Testament; presies omdat hulle, asook die *θεοτόκος* en die martelare, tussen God en die gelowiges staan, roep laasgenoemdes hulle bystand in, as bemiddelaars by Hom.

Literatuurverwysings

- AHRWEILER, H 1975. *L'idéologie politique de l'empire byzantin*. Paris: PUF.
 BECK, H-G 1959. *Kirche und theologische Literatur im byzantinischen Reich*. München: CH Beck'sche.

-
- CHARANIS, P 1974. *Church and state in the later Roman empire*. Thessaloniki: Centre for Byzantine Research.
- LOUW, JP & NIDA, EA 1988. *Greek-English lexicon of the New Testament based on semantic domains*, Vol 2. New York: UBS.
- MAAS, P 1909. Gleichzeitige Hymnen in der byzantinischen Liturgie. *ByZ.* 18, 309-356.
- MAAS, P 1931. *Frühbyzantinische Kirchenpoesie*. Berlin: Walter de Gruyter.
- MITSAKIS, K 1971. The hymnography of the Greek church in the early Christian centuries. *JöB* 20, 31-49.
- OSTROGORSKY, G 1968. *History of the Byzantine State*. Oxford: Clarendon Press.
- WELLESZ, E 1961. *A history of Byzantine music and hymnography*. Transl by Hussey, J. Oxford: Clarendon Press.

ii. Gelykrelige aandhimne III (Codex Sinaiticus 864)

TEKS

- Δόξα σοί, ὁ θεός ἡμῶν, δόξα σοι,
 ὄν ἀπαύστοις φωναῖς σοι δοξάζουσιν
 Χερουβὶμ, Σεραφὶμ ἐξαπτέρυγα,
 ἐξουσία, δυνάμεις οὐράνιαι·
 5 κυριότητες, θρόνοι, ἀρχάγγελοι
 καὶ βοῶσιν οἱ ἅγιοι ἄγγελοι·
 δόξα σοί, ὁ θεός ἡμῶν, δόξα σοι,
 ὄν ὑμνοῦσιν ἀπόστολοι, μάρτυρες·
 δόξα σοί, ὁ θεός ἡμῶν, δόξα σοι,
 10 ὄν δοξάζει δικαίων τὰ πνεύματα.
 κοιμηθεὶς ἐξηγέρθη ὑμνήσαι σου
 τὴν πολλήν, Ἰησοῦ, ἀγαθότητα,
 τὸν παρέχοντα ὕμνον πρὸς αἴνεσιν
 καὶ εἰς πράξεις ἐνθέους ἐργήγορσιν·
 15 τῆς σαρκός μου τὰ κρίματα κοίμησον
 καὶ πρὸς σέ μου τὸν νοῦν ἀναπτέρωσον,
 κατανύξει ψυχῆς σοι προσέρχομαι
 ἁμαρτίας πολλαῖς συνεχόμενος·
 τὴν λιθῶδη μου πῶρῶσιν νίκησον
 20 καὶ πυρὶ με τοῦ φόβου καθάρισον,
 τῇ ψυχῇ μου τὸν φόβον σου ἄναψον
 καὶ πυρὸς τοῦ ἀσβέστου ἀπάλλαξον·
 τὰ πολλά μου ἰάτρευσον τραύματα
 καὶ ἐχθροῦ τῶν παιδῶν με λύτρωσαι,
 25 ἐπιβλέψας ἐς ὕψους με φώτισον
 ἁμαρτίας νυκτὶ καλυπτόμενον·
 τὴν λαμπάδα μου φαίδρυνον, δέομαι,
 τῷ ἐλαίῳ τῆς σῆς ἀγαθότητος
 καὶ ἀκάρπων με ἔργων ἀπάλλαξον
 30 ἀρεταῖς καρποφόρον με ποίησον·
 τὸν τελώνην μιμουμαι καὶ κράξω σοι·
 "ὁ θεός μου, ἰλάσθητι, σῶσόν με"
 ὡς ὁ ἄσωτος κράξω τὸ "ἥμαρτον"
 ὡς ἐκείνον με πρόσδεξαι, δέσποτα·

- 35 ὡς ἡ πόρις κατέχω τοὺς πόδας σου
νοσητῶς καὶ ζητῶ τὴν συγχώρησιν·
ὁ τυφλῶν διανοίξας τὰ ὄμματα,
ὀφθαλμοὺς τῆς καρδίας μου φώτισον·
- 40 ὁ λεπρὸς καθάρισας τῷ ῥήματι,
τῶν πολλῶν με σφαλμάτων καθάρισον
καὶ παράσχου μοι ὕπνον σωτήριον
καὶ ἐγρήγορσιν θείαν προσέχειν σοι·
ὁ ἐν μέσουκτίῳ, φιλάνθρωπε,
Ἰσραὴλ ἐξ Αἰγύπτου ῥυσάμενος,
- 45 καὶ ἐμὲ τὸν ἀνάξιον δοῦλόν σου
σκοτασμοῦ τῶν παθῶν με ἐκλύτρωσαι·
ὁ νυκτὶ γεννηθεὶς ἐν σπηλαίῳ, Χριστέ,
ἐξ ἀχράντου μητρός, ὡς ἠυδόκησας,
καὶ ἐμὲ γεννηθέντα οἰκτείρησον
- 50 ἐν πολλαῖς ἁμαρτίαις καὶ σῶσόν με·
ὁ νυκτὶ ἀγιάσας τὰ ὕδατα
Ἰορδάνου, σωτήρ, βαπτιζόμενος,
καὶ ἐμὲ βαπτιζόμενον κλύδωνι
τῶν παθῶν ἀποκάθαρε, κύριε·
- 55 ὁ ἐν μέσουκτίῳ τοῖς ὕδασι
ἐπιβάς καὶ τὸν Πέτρον ῥυσάμενος,
καὶ ἐμὲ βυθιζόμενον, δέσποτα,
ἐν πελάγει τοῦ βίου διάσωσον·
ὁ νυκτὸς προσευξάμενος, δέσποτα,
- 60 ἐν καιρῷ τοῦ σταυροῦ καὶ τοῦ πάθους σου,
καὶ ἐμὲ προσευχόμενον πρόσδεξαι
καὶ παθῶν τῆς σαρκός με διάσωσον·
ὁ ἐν μέσουκτίῳ κρινόμενος
παραστάς Καιάφα, μακρόθυμε,
- 65 ὅταν μέλλεις με κρίνειν συντήρησον
ἀκατάκριτον τῇ εὐσπλαγχνίᾳ σου·
ὁ ἐν μέσουκτίῳ τριήμερος
ἀναστάς, ὡς προέφης, τοῦ μηνήματος,
καὶ ἐμὲ τὸν ἀνάξιον ἔγειρον
- 70 ἐκ τοῦ τάφου, σωτήρ, τῶν σφαλμάτων μου·
ὁ ἐν μέσουκτίῳ ἐκ τῶν οὐρανῶν
μέλλων ἔρχεσθαι κρίναι τὰ σύμπαντα,

- 75 δεξιῶις σου προβάτοις με σύνταξον
καὶ ἐρίφων τῆς μοίρας με λύτρωσαι·
καὶ φωνῆς με ἀκούσαι ἀξίωσον
εἰς ὥραϊον νυμφῶνα καλούσης με
ἰκεσίαις, Χριστέ, τῆς τεκούσης σε
καὶ τῶν ἄνω ἀπείρων δυνάμεων.

Vertaling

- Ere aan U, onse God, ere aan U -
vir wie die Cherubs, die sesvlerkige Serafs
magte, hemelse kragte,
verheerlik met onophoudelike liedere.
- 5 Laat heerskappye, trone, aartsengele
en die heilige engele uitroep:
'Ere aan U, onse God, ere aan U' -
vir wie apostels en martelare besing.
'Ere aan U, onse God, ere aan U' -
- 10 vir wie die geeste van die regverdige
verheerlik.
Ek het gaan slaap, ek het wakker geword om u
groot goedheid te besing, o Jesus,
U wat 'n lied skenk tot lofpriese
en ontwaking tot goddelike dade.
- 15 Bring die beslissinge van my liggaam tot rus,
en laat my gemoed omhoog gaan tot U -
ek kom na U toe met die berou van my siel,
vasgevang deur talryke sondes.
Oorwin my klipharde verharding
- 20 en reinig my met vuur van my vrees,
bind aan my siel vas die vrese vir U
en bevry my van die onuitbluslike vuur.
Genees my baie wonde
en bevry my van die valstrikke van die vyand.
- 25 Kyk uit die hoogte gunstig op my neer en
verlig my
wat omhul word in 'n nag van sonde.
Ek bid: laat my lamp helder brand

- deur die olie van u goedheid,
 en bevry my van vrugtelose dade -
 30 maak my vrugbaar in deugde.
 Ek boots die tollenaar na en roep tot U:
 'My God, wees genadig, en red my' -
 Soos die verlore seun roep ek uit: 'Ek het
 gesondig'.
 O Heer, ontvang my soos vir hom.
 35 Soos die straatvrou hou ek u voete vas
 in 'n geestelike sin en soek ek u vergifnis.
 U wat die oë van blindes geopen het,
 verlig die oë van my hart;
 U wat melaatses met u woord gereinig het,
 40 reinig my van my baie sondes
 en skenk aan my 'n bevrydende slaap
 en 'n goddelike ontwaking om my aan U te wy.
 U wat middernagtelik, o Mensevriend,
 Israel uit Egipte gered het,
 45 wil ook my u onwaardige dienskneg,
 red uit die duisternis van my lydinge.
 O Christus, U wat in die nag gebore is in 'n
 spelonk
 uit 'n vlekkelose moeder, na U welbehae,
 betoon ook medelye met my wat gebore is
 50 in baie sondes en red my.
 O Redder, U wat in die nag die waters van die
 Jordaan geheilig het, toe U gedoop was,
 Here, wil ook my wat gedompel word in 'n
 vloedgolf
 van lydinge, reinig.
 55 U wat middernagtelik op die waters
 geloop het en Petrus gered het,
 wil ook my red wat wegsink,
 in die lewensee, o Meester.
 Meester, U wat in die nag gebid het
 60 ten tye van u kruisiging en u lyding,
 wil ook my ontvang wat bid
 en red my van die vlees se lydinge.

- Lankmoedige, U wat middernagtelik veroordeel
was
toe U voor Kajafas tereggestaan het,
65 wanneer U my sal oordeel, bewaar my
sonder veroordeling deur U barmhartigheid.
U wat middernagtelik na drie dae
uit die graf opgestaan het, soos U voorspel
het,
70 wil ook my, die onwaardige, opwek
uit die graf van my sondes, Verlosser.
U wat middernagtelik uit die hemel
sal kom om die heelal te oordeel,
stel my saam op met die skape aan u regterhand
en red my van die lot van die bokke.
75 En ag my waardig, o Christus, om u stem te
hoor
wat my uitnooi na die lieflike bruilofsaal
deur die smeking van u moeder,
en van die oneindige kragte in die hemel.

KOMMENTAAR

Agtergrond

Hierdie himne is die langste en ook treffendste van die drie wat in Codex Sinaiticus teruggevind is, deur Trypanis (1972) gepubliseer is, en deur Dihle (1976) tekskrities verbeter is. Saam met die ander twee word dit in dieselfde tyd geplaas as die ses gelykrelige aandliedere wat Maas (1931) gepubliseer het, te wete in die periode net na die sinode van Chalcedon (451). Die naam 'gelykrelig' word ontleen aan die feit dat elke reël dieselfde metriese patroon het, terwyl die naam "kata stichon" impliseer dat die liedere 'n astrofiese bou het.

Struktuur

Die himne bestaan uit twee groot hoofdele, wat bepaal word deur twee himniese elemente, te wete doksologie en gebed. Die hoofdele kan volgens die stylvorm daarvan weer in kleinere eenhede onderverdeel word:

A. Doksologie (1-14):

1. God se lof word besing deur hemelwesens en heiliges (1-10)
2. God se lof word besing deur die digter (11-14)

B. Gebed (15-78):

1. Eerde deel (15-30)
2. Tweede deel (31-36)
3. Derde deel (37-42)
4. Vierde deel (43-74)
5. Vyde deel (75-78)

A. Doksologie (1-14)

1. Die himne begin met die δόξα-motief uit die Engele-sang (Luk 2: 14), wat dan tweemaal in hierdie eerste deel herhaal word as tipe refrein, en wat so telkens 'n ander groep wesens as onderwerp het:
 - a. Omdat hierdie δόξα-motief in Luk 2: 14 in die lied van die engele voorkom, word dit hier ook eerstens in verband gebring met die hemelse wesens, magte en engele. Hierdie katalogus van hemelse wesens gaan inderdaad terug na die "trisagios"-lied van Jes 6 (Cherubs en Serafs), en die himne in Kol 1: 15-20.
 - b. As tweede groep geld die apostels en martelare, met
 - c. As derde groep die siele van die (gestorwe) regverdiges. Die glans en glorie van God se heerlikheid word veral hier belig deur die feit dat die woord δόξα en verwante woorde agt keer in hierdie eerste 10 reëls voorkom, terwyl die eerste δόξα sy sikliese afsluiting vind in δοξάζει in 10.
2. Die tweede deel (11-14) van die doksologie is intens persoonlik van aard. God word wel aan die begin as "ons God" bestempel (die gemeente plus digter), maar in die tweede deel kry ons die intieme term "Jesus" in die mond van die digter self. Hy besing Jesus se goedheid, die Jesus wat hom juis in staat stel om met hierdie loflied wakker te word en hom op te wek tot goddelike deugde.

B. Gebed (15-78)

In die Inleiding is daarop gewys dat die himne ook al omskrywe is as 'gebed wat gesing word'. Hierdie lied illustreer dit op duidelike wyse as ons in gedagte hou dat 64 van die 78 reëls uit die gebedsmotief bestaan. Wat veral opval, is die groot variasie in stylvorm binne hierdie deel. Ons kan 5 duidelike dele onderskei bloot op grond van die bepaalde stylvorm wat in elke onderdeel aangewend is, terwyl in die vierde en langste deel (43-74) die bepaalde stylvorm agt keer herhaal word, maar weer eens met geringe variasie ter afwisseling.

1. Die eerste gebedsdeel (15-30) word gekenmerk deur 'n aantal bedes waarin die imperatief-vorm telkens die laaste woord van die betrokke reël vorm, behalwe in 23 en 27 waar dit die tweede laaste woord is. Slegs 17-18 bevat geen gebed nie, maar berouvolle sondebelydenis. Die bedes is almal beeldend, en hierdie beelde is almal aan die Bybel ontleen: daar word gebed vir verlossing van die hardheid van hart (Matt 19: 8; Mark 10: 5; 16: 14), vir bevryding van vrees (Joh 14: 1; 1 Joh 4: 18), verlossing van die onuitbluslike vuur (Matt 18: 8; 25: 41; Jud vers 7), genesing van die wonde (Mal 4: 2; Op 22: 2), bevryding uit die valstrikke van die bose (1 Tim 3: 7; 2 Tim 2: 26), die brand van die lampe (Matt 5: 15; 25: 1-8; Luk 12: 35), en die gawe van vrugbaarheid teenoor onvrugbaarheid (Luk 13: 6-9).
2. Die tweede deel (31-36) bevat sondebelydenis en gebede om sondevergifnis. Die stylvorm wat hierdie deel onderskei, is mimeties van aard: die digter boots ($\mu\mu\omicron\upsilon\mu\alpha\iota$, 31) die berouvolheid van drie bekende Bybelfigure na, te wete die tollenaar (Luk 18: 10-13), die verlore seun (Luk 15: 11-32), en die sondaars (Luk 7: 36-50).
3. Die stylvorm van die derde deel (37-42) bestaan uit \acute{o} + die partisipium, waar die \acute{o} vokatiëwe krag het. Die Here word aangespreek as die Een wat die digter kan red omdat Hy Hom ook so in sy aardse lewe betoon het. Twee tipiese episodes word uit Jesus se lewe geneem, te wete die genesing van blindes (vgl o a Luk 7: 22) en van melaatses (vgl Matt 8: 3 = Mark 1: 42). Hierdie twee tipiese dade van Jesus word in pare van twee reëls elk gestel (37-38; 39-40), terwyl in die laaste paar (41-42) die digter bid om 'n bevrydende slaap en goddelike ontwaking.

4. Die stylvorm van die derde deel, asook die laaste motief van slaap en ontwaking, antisipeer die vierde deel (43-74). Die volgende elemente onderskei hierdie langste deel:
- a. Die dominante stylvorm is dié van \acute{o} + partisipium, waar die \acute{o} vokatief van aard is.
 - b. Net na die \acute{o} volg die sogenaamde 'nag'-motief in verskillende vorme, byvoorbeeld $\nu\kappa\tau\acute{\iota}$, $\nu\kappa\tau\acute{o}\varsigma$, maar veral die kenmerkende $\acute{\epsilon}\nu$ $\mu\acute{\epsilon}\sigma\sigma\upsilon\nu\kappa\tau\acute{\iota}\omega$.
 - c. Elke gebedsdeel bestaan uit 4 reëls van twee dele elk:
 - i. die eerste deel, in die vorm van \acute{o} + partisipium, verwys na 'n episode uit die Bybel, almal, behalwe een, uit Jesus se lewe, wat dan
 - ii. metafores in die tweede deel op die digter toegepas word in die vorm van 'n gebed;
 - d. Hierdie episodiese verwysings is agtereenvolgens:
 - * die verlossing van Israel uit Egipte;
 - * die geboorte van Jesus;
 - * Jesus se doop;
 - * die redding van Petrus op die see;
 - * Jesus se lydingsgebed;
 - * Jesus voor Kajafas;
 - * Jesus se opstanding;
 - * Jesus se wederkoms.

Hierdie episodes word dan op treffende wyse op die digter toegepas, byvoorbeeld nommer sewe: soos Christus opgestaan het uit die dood, bid die digter dat God hom ook uit sy *sondedood* sal opwek.
5. Die vyfde deel (75-78) bevat slegs een gebed, en sluit kronologies nou aan by die laaste gebedsdeel rakende Jesus se wederkoms (71-74): die digter bid dat hy waardig geag mag word om uitgenooi te kan word na die bruilof van die Bruidegom. So geld die slotgebed as kronologies-eskatalogiese klimaks van die bedes wat in 43 begin.

Interessant is dit om daarop te let dat daar in hierdie slotdeel ook verwys word na die smekinge van Maria, wat saam met die profete, apostels en martelare in hierdie tyd telkens gesien word as diegene wat vir die nog lewende gelowiges kan intree.

Interpretasie

Daar is reeds opgemerk dat die gedig intens persoonlik van aard is. Die 'stem' wat ons deurgaans in die gedig verneem is dié van die digter. Dit is wel waar dat in die liturgiese himne die digter inderdaad die gemeente verteenwoordig, maar afgesien van die δόξα-motief aan die begin, word die himne sterk deur die persoonlike 'ek' van die digter gedra.

Hierdie persoonlike karakter vind uitdrukking in die feit dat die himne oorwegend gebedshimne is. Die talle bedes wat hierin voorkom, wat, soos gesien is, in verskeie stylvorme uitgedruk word, is feitlik deurgaans van 'n penitensiële aard, dit wil sê dit gaan oor sondeberou en sondevergifnis, iets wat altyd 'n intieme en persoonlike karakter meebring. Maar selfs in die doksologiese begin van die himne verneem ons hierdie persoonlike toon: Die grootheid van God bestaan daarin dat die hemelwesens, magte en heiliges Hom verheerlik, maar sy grootheid kom ook in die goedheid van Jesus teenoor die digter tot openbaring: dat dit ook hóm gegee word om naas die hemelwesens en hemelmagte hierdie God te kan prys.

Opvallend is ten slotte die sterk Bybelse inslag van die himne: die God, en die Jesus vir wie die digter prys en met berou aanroep is dié God en dié Jesus van die Heilige Skrifte. Dáárin leer die gelowige God ken, en daarom is dit net natuurlik dat die digter se beeldspraak daarby sal aansluit.

Literatuurverwysings

- BARKHUIZEN, JH 1989. *Kata Stichon* Hymn III from Codex Sinaiticus 864: Some remarks on its structure, style and imagery. *JöB* 13, 55-63.
- DIHLE, A 1976. Textkritische Bemerkungen zu frühbyzantinischen Autoren. *ByZ* 69, 1-8.
- MAAS, P 1931. *Frühbyzantinische Kirchenpoesie*. Berlyn: Walter de Gruyter.
- MAAS, P 1957. Gleichzeitige Hymnen in der Liturgie der griechischen Kirche. *SP* 2, 47-48.
- MAAS, P; MERCATI, SG & CASSISI, S 1909. Gleichzeitige Hymnen in der byzantinischen Liturgie. *ByZ* 18, 309-323, 353-356.
- MITSAKIS, K 1986. Βυζαντινή Ἑμνογραφία. Athene: Gregore.
- TRYPANIS, CA 1972. Three new early Byzantine hymns. *ByZ* 65, 334-338.